

УДК 338.48: 908 (477.82)

Тищук І.В., к.е.н., викладач

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні та Волинській області, які слугують основою для подальшого підтвердження правильності вибору конкретних методів та інструментів стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму регіонів України.

Ключові слова: сільський зелений туризм, соціально-економічний розвиток, економічний потенціал, садиба.

Tyshchuk I.

ESTIMATION OF MAIN TRENDS FOR AGRICULTURAL GREEN TOURISM DEVELOPMENT

The article analyzes the state and prospects of development of rural green tourism in Ukraine and the Volyn region, which serve as the basis for further confirmation of the correct choice of specific methods and tools for stimulating and supporting rural green tourism in Ukraine's regions.

Keywords: rural green tourism, socio-economic development, economic potential, farmstead.

Тыщук И.В.

ОЦЕНКА ОСНОВНЫХ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА

В статье проанализированы состояние и перспективы развития сельского зеленого туризма в Украине и Волынской области, которые служат основой для дальнейшего подтверждения правильности выбора конкретных методов и инструментов стимулирования и поддержки сельского зеленого туризма регионов Украины.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, социально-экономическое развитие, экономический потенциал, усадьба.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сектор сільського зеленого туризму для регіонів України має велике значення і відіграє ключову роль у залученні інвестицій та створенні нових робочих місць у різних галузях економіки (транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання та послуг). Туристична сфера загалом та сільський зелений туризм зокрема, є високорентабельною галуззю економіки та дієвим фактором інтеграції нашої країни у Європейську і світову спільноти.

Україна, як країна, що знаходиться в центрі Європи, має всі передумови для належного розвитку економіки за рахунок туризму. Оскільки займає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними та культурними ресурсами. Таким чином окреслюється проблема пошуку шляхів для ефективного регіонального розвитку сільського зеленого туризму та більш детального вивчення конкретних методів та інструментів стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму в регіонах України.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку сільського зеленого туризму зробили

українські вчені: О. О. Бейдик, Ю. А. Заставний, Ю. В. Зінько, М. М. Крачило, В. Ф. Кифяк, О. О. Любіцева, І. В. Смаль, Т. Г. Сокол, Н. В. Фоменко, Б. П. Яценко та інші. Економічні аспекти дослідження проблематики регіонального розвитку сільського зеленого туризму відображені в працях провідних українських вчених: Б. В. Буркинського, Т. П. Галушкіної, Г. О. Горіна, Л. С. Гринів, П. В. Гудзь, Л. П. Дядечко, В. С. Кравціва, С. П. Кузика, М. П. Мальської.

Цілі статті. Метою даної статті є обґрунтування нових підходів у дослідженні рівня розвитку сільського зеленого туризму, що в свою чергу охоплює регіональні особливості стимулювання і підтримки сільського зеленого туризму регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За даними Світового економічного форуму, Україна наразі використовує менш ніж третину від наявного туристичного та рекреаційного потенціалу. За експертними оцінками, у разі повноцінного розкриття українського туристичного потенціалу надходження до бюджетів усіх рівнів можуть становити до 10 млрд дол. США на рік, саме такі надходження отримують країни, співвимірні з Україною за туристично-рекреаційним потенціалом [1, с. 27].

Тому, існує необхідність проведення аналізу та оцінки основних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму, адже саме такий аналіз є підставою для висновків стосовно кола проблем, які існують у сфері досліджуваного виду туризму, і вимагають ухвалення регулювальних рішень.

Волинська область є однією з найбільш привабливих у туристично-рекреаційному плані територій України яка має унікальні умови для просування на ринок продукту сільського зеленого туризму та відзначається унікальністю природного середовища з високо цінними мальовничими водно-болотними та лісовими ландшафтами. На території регіону під охороною держави перебуває 1534 об'єкти культурної спадщини, налічується 20 історичних населених місць, діють два історико-культурні заповідники, знаходиться 265 озер, 231 рекреаційна зона та три Національні природні парки (Цуманська пуца, Припять-Стохід, Шацький), достатньо розвинена мережа туристично-рекреаційних закладів [2].

Ключовими факторами, які сприяють активному розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, постають:

- активізація попиту на послуги сільського зеленого туризму з боку вітчизняних та зарубіжних споживачів;
- унікальні природно-рекреаційні ресурси регіону;
- багатогранна історико-культурна та етнографічна спадщина регіону;
- колоритне різноманіття традицій, національних цінностей, народних звичаїв та промислів різних етногруп сільського населення регіону;
- проведення великої кількості фестивалів та інших розважальних подій у Луцьку та на території області;
- вигідне географічне розташування;
- екологічна чистота сільських територій, відсутність екологічно небезпечних та шкідливих для навколишнього середовища і здоров'я людей виробництв;
- наявність потужного житлового фонду у сільській місцевості;
- велика кількість соціально-трудова ресурсів для участі у реалізації проектів сільського зеленого туризму;
- значні можливості надання спеціалізованих туристичних послуг у сфері рибальства, полювання, проведення екскурсій тощо.

З метою створення додаткових атракцій, туристичних подій, майже щорічно на Волині проходять: інтеркультурна феєрія «Ніч у Луцькому замку», фестиваль з екстремального водного туризму «Поліська регата», фольклорні фестивалі «Поліське

літо з фольклором» та «Берегиня», фестиваль сучасного театрального мистецтва «Мандрівний вішак» та «Різдв'яна містерія», фестиваль джазу «АртДжазКооперейшн», фестиваль сільського зеленого туризму «Мальованка» та багато інших.

Ознайомлення з основними положеннями сучасних методик дозволили визначити, що головними параметрами оцінки потенціалу суб'єктів аграрного сектору є: площа земельних ресурсів, кількість зайнятих працівників на підприємствах галузі, кількість суб'єктів аграрного підприємництва в структурному розрізі форм власності та господарювання, розмір грошового доходу.

Оцінюючи економічний потенціал суб'єктів сільського зеленого туризму, ключовими характеристиками їх діяльності постають наступні: кількість садіб, потужність розміщення відпочиваючих, середня місткість зелених садіб, їх загальна та житлова площа. Оцінку основних параметрів економічного потенціалу суб'єктів сільського зеленого туризму Волинської області проведено за даними таблиці 1.

Таблиця 1.

Параметри оцінки економічного потенціалу суб'єктів сільського зеленого туризму Волинської області у 2012–2016 роках, фізичні особи

Регіон	Роки	Показники				
		Кількість зелених садіб, од.	Кількість розміщених осіб	Середня місткість садіб, місць	Площа садіб, кв. км	
					Усього	Житлова
Україна	2012	230	50724	11	49425,3	20787,1
Волинська область		2	2524	15	1052,0	213,0
рейтинг регіону		7	4	3	6	7
Україна	2013	285	49948	12,6	65986,2	29987,7
Волинська область		2	2751	15	1052,0	213,0
рейтинг регіону		10	5	7	9	12
Україна	2014	233	39311	13,5	71208,4	23556,7
Волинська область		2	3097	15	1052,1	213,1
рейтинг регіону		7	4	6	8	10
Україна	2015	235	49253	12,7	73241,0	25557,5
Волинська область		2	3892	15	1052,1	213,1
рейтинг регіону		6	4	6	8	8
Україна	2016	375	79891	13,2	90811,1	43764,0
Волинська область		2	2517	15,0	1 052,1	213,1
рейтинг регіону		10	5	7	7	10
Питома вага області, %		0,53	3,15	113,64	1,16	0,49

Джерело: складено автором на основі [3, 4]

Кількість розміщених осіб протягом останніх чотирьох років змінювалася неоднорідно, так у 2014 р. спостерігається спад, але вже у 2015 р. маємо приріст даного показника на 9 942 осіб, порівняно із рівнем 2014 р. Середня місткість садіб у 2014 р. зросла, порівняно з рівнем 2012 р., а у 2015 р. констатуємо зменшення місткості садіб на 0,8 місць, порівняно з рівнем попереднього 2014 р.

Аналіз показників економічного розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму Волинської області за даними Державної служби статистики в Україні засвідчив рівномірну його тенденцію. Так, кількість садіб у 2012–2015 роках залишається незмінною і становить 2 одиниці. Але, незважаючи на суттєве зменшення кількості садіб по Україні у 2014-2015 рр. порівняно з 2013 р., у 2015 р. спостерігається активізація розвитку сільського зеленого туризму, про що свідчать показники кількості розміщених осіб у період 2015 р., які майже досягли рівня 2013 р. Така ж тенденція спостерігається і у Волинській області. Так, цей показник був найвищий у 2015 р. і

становив 3892 особи, що на 795 осіб більше, ніж у 2014 р. (рис. 1). Тобто, кількість туристів, що бажають скористатися послугами суб'єктів підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в межах Волинської області, зростає і є пріоритетним період літнього відпочинку, а також короткотривалий відпочинок, найчастіше, «вихідного дня». Проте існують певні розбіжності між офіційними та фактичними даними про діяльність підприємництва у сфері сільського зеленого туризму. Це пов'язано з тим, що внутрішні туристи не завжди користуються послугами туроператорів та турагентів, на відміну від виїзних туристів.

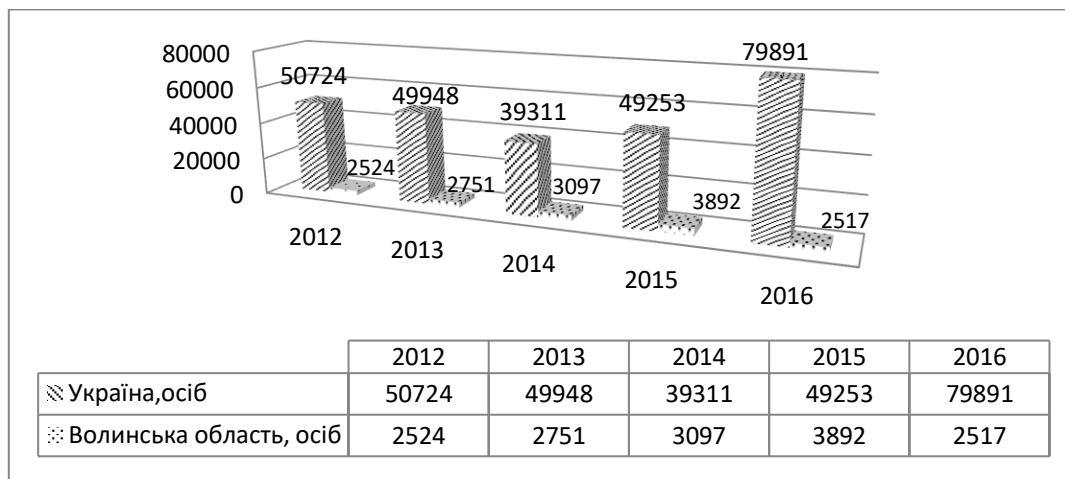

Рис. 1. Динаміка кількості розміщених у садибах туристів в Україні та у Волинській області, осіб

Проблеми моніторингу ефективності розвитку сільського зеленого туризму також пов'язані з розбіжностями офіційної статистичної інформації щодо діяльності суб'єктів даного виду туризму та результатами наукових досліджень багатьох авторів. Як зауважують І. Литвин та М. Нек, за даними сайту «Сільський зелений туризм», у 2012 р. кількість сільських і гостьових осель, що надають послуги в даному напрямку туризму в Україні, становить 84 од., а на сайті «Карпати-info» – 858 од. [5, с. 81–88]. Л. Могильник наводить дані Міністерства культури і туризму України, які свідчать, що у 2009 р. офіційно зареєстровано близько 3000 садиб, які функціонують здебільшого в Карпатському регіоні та на півдні країни [6, с. 86–89]. У своїй праці Н. Андреева та С. Нездоймінов констатують, що за інформацією громадської організації «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», протягом 2000–2010 років кількість власників садиб, що пропонували туристично-рекреаційні послуги, зросла зі 106 до 1600 одиниць [7, с. 25–28].

Суттєві розбіжності в показниках розвитку сільського зеленого туризму спостерігаються і у Волинській області. Так, згідно з офіційними даними Державної служби статистики в області функціонує 2 садиби сільського зеленого туризму [44], згідно з даними Стратегії розвитку туризму Волинської області на період до 2020 року мережа санаторно-курортних і відпочинкових закладів області нараховує понад 200 установ, більше 300 садиб сільського зеленого туризму, 226 з яких у Шацькому районі [4, 8], згідно з даними Департаменту інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації, кількість досліджуваних садиб становить 85 одиниць [4, 8].

Оскільки характерним показником є розміщених осіб та доходи від надання послуг, важливо вказати і на те, що географічне розташування регіону природні умови також має вагоме значення. Так, дві агросадиби Волинської області у 2013 році надали послуги 2751 туристові, до прикладу: 9 агросадиб Черкаської області відвідали 289 туристів. Це свідчить про те, що Волинська область має усі умови для розвитку цього виду діяльності. Щодо оцінки кількості туристів, які скористалися послугами сільського зеленого туризму у розрізі областей, серед лідерів є Івано-Франківська (2013 рік – 22935 особи, 2014 рік - 16903 особи), Львівська (2013 рік – 8316 осіб, 2014 рік - 5227 осіб) та Чернівецька (2013 рік – 4720 осіб, 2014 рік – 5207 осіб) області за даними таблиці 2.

Таблиця 2.

Сільський зелений туризм за регіонами України у 2013-2014 роках
(фізичні особи підприємці)

Область (регіон)	К-сть садиб, одиниць		Середня місткість садиб, місць		К-сть розміщених, осіб		Площа садиб, кв.км			
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	усього	усього	у т. ч. житлова	у т. ч. житлова
Україна	285	233	12,6	13,5	49948	39311	65926,2	71208,4	29987,7	23556,7
АР Крим	1	-	4	-	16	-	126,8	-	95,6	-
Вінницька	1	1	12	12	30	40	80,0	80,0	48,0	48,0
Волинська	2	2	15	15	2751	3097	1052,0	1052,1	213,0	213,1
Дніпропетровська	1	1	12	9,0	50	48	386,9	126,4	65,6	76,0
Закарпатська	8	7	19,1	20,6	1628	1356	2200,8	11141,0	1234,7	1186,0
Запорізька	1	-	6	-	8	-	60,0	-	27,0	-
Івано-Франківська	184	163	10,6	12,7	22935	16903	27259,6	25076,9	16083,4	14761,9
Кіровоградська	2	2	7	7,0	712	1151	13200,0	13200,0	133,7	134,2
Львівська	36	23	13,5	13,9	8316	5227	9838,6	6678,4	5234,3	3364,8
Миколаївська	-	1	-	15,0	-	19	-	300,0	-	100,0
Одеська	7	-	13,1	-	1566	-	1090,0	-	469,0	-
Полтавська	3	3	9,7	9,7	172	477	428,0	428,0	310,0	310,0
Тернопільська	4	3	18,3	21,3	1755	1804	507,4	399,9	371,3	286,6
Харківська	2	-	59	-	378	-	2528,4	-	2162,0	-
Херсонська	1	-	65	-	200	-	450,0	-	380,0	-
Хмельницька	6	5	20,8	23,8	4302	2728	1716,0	1653,0	870,0	820,0
Черкаська	9	5	6,9	6,6	289	281	900,0	531,5	551,0	292,5
Чернівецька	16	15	21,9	16,8	4720	5207	3936,6	2816,2	1659,0	1552,7
Чернігівська	1	2	10	18,5	120	973	225,0	7725,0	80,0	410,9

Загальну кількість садиб сільського зеленого туризму, які приймають туристів, визначити дуже важко, оскільки основна їх частина (за різними оцінками, до 80–90 %) перебуває «у тіні», тобто є незареєстрованою [9].

Такі суттєві розбіжності показників різних джерел інформації ускладнюють наукові дослідження в сфері сільського зеленого туризму. Причиною цифрових невідповідностей є неповна статистична інформація щодо функціонуючих агросадиб. Тому, що в цілому в Україні переважає незареєстрована форма ведення туристичного бізнесу в сфері сільського зеленого туризму, більшість власників садиб працюють як фізичні особи, що, в першу чергу, пов'язано з особливостями виникнення й розвитку немасових видів туризму як малого бізнесу. Як показують дослідження в сфері послуг сільського туризму 25 % підприємств зареєстровано як суб'єкти підприємницької

діяльності, а 75 % надають ці послуги як фізичні особи [12]. Суттєва різниця між цими двома показниками, в першу чергу, пов'язана з низькою підтримкою з боку як державної, так і місцевої влади [10, с. 78–85].

Також, облік і статистика сільського зеленого туризму зараз не проводиться повною мірою, що і заважає повноцінно визначити масштаб розвитку цього виду туризму. Певний моніторинг кількості і стану садиб сільського зеленого туризму проводиться різними неурядовими організаціями, а також державними районними адміністраціями та іншими державними установами в деяких областях, хоча ці дані скоріше призначені для внутрішньої роботи відділів з туризму цих адміністрацій, а не для складення загальної статистики [9].

Зважаючи на зазначене, пропонуємо для здійснення найбільш точної оцінки основних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму у Волинській області у подальшому використовувати дані Департаменту інфраструктури та туризму Волинської обласної державної адміністрації.

Основні показники діяльності садиб сільського зеленого туризму Волинської області у 2015–2016 роках подано в таблиці 2.

Таблиця 2.

Динаміка основних показників діяльності садиб сільського зеленого туризму
Волинської області у 2015–2016 роках

Показники	Одиниці виміру	Роки			Приріст 2015/2016	
		2013	2015	2016	Абсолютний	Відносний, %
Основні засоби:						
кількість садиб	од.	67	83	85	2	2,4
місткість садиб	місць	893	1245	1275	30	2,4
загальна площа садиб	кв.м	31050	43526	44710	1184	2,7
житлова площа садиб	кв.м	7247	8981	9052	71	0,8
середня місткість 1 садиби	місць	9	14	15	1	7,1
загальна площа 1 садиби у середньому	кв.м	140	188	193	5	2,7
житлова площа 1 садиби у середньому	кв.м	68	90	107	17	18,9
Обсяг виробництва:						
кількість розміщених у садибах	осіб	66945	81367	96008	14641	18
кількість ночівель у садибах	од.	85641	112520	129012	16492	14,7
середня кількість розміщених у садибі	осіб	120	178	203	25	14,1
середня кількість ночівель у садибі	од.	435	634	672	38	6
середня тривалість перебування у садибі	діб	2	2	2	-	-
доходи садиб від наданих послуг	тис. грн.	5620	10190	16967	6777	60,1

Джерело: складено автором на основі [4]

У порівнянні з 2015 р. в межах Волинської області спостерігається незначне збільшення кількості й потужності сільських садиб, що надають послуги сільського зеленого туризму (табл. 2.). Так, протягом минулого року кількість садиб в області зросла на 2 одиниці (з 83 до 85 од.), а кількість місць у них – на 2,4 % (з 1245 до 1275). За цей період зросла загальна кількість ночівель (з 112520 до 129012). Така тенденція пов'язана з збільшенням кількості відпочиваючих на озері Світязь Шацького району.

Висновки. Отже, ефективність розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України цілком залежить від державного регулювання та фінансової підтримки всієї

туристичної сфери. Через законодавчу недосконалість державної політики в цій галузі система регулювання сільським зеленим туризмом має суттєві недоліки.

Проте, позитивною тенденцією є активізація участі державних структур і громадських організацій у вдосконаленні нормативно-правової бази функціонування галузі сільського зеленого туризму шляхом ухвалення законів, проектів, програм. Для розвитку сільського зеленого туризму, як організаційної форми підприємництва, властиве збільшення чисельності господарств населення у даній сфері діяльності, а також зростання чисельності туристів, які з певних причин надають перевагу саме цій формі відпочинку. У зв'язку з відсутністю надійної статистичної інформації та єдиної системи обліку діяльності підприємств сільського зеленого туризму під час аналізу різних джерел інформації спостерігаються суттєві розбіжності показників стану розвитку цієї галузі [11].

Для підвищення ефективності розвитку сільського зеленого туризму необхідно:

- підтримувати відповідні якості послуг та формувати його позитивний імідж на ринку пропозицій;
- забезпечити системне надання консультаційної допомоги суб'єктам сільського зеленого туризму з питань його розвитку;
- вдосконалити туристичну інфраструктуру та ефективно використовувати рекреаційні ресурси;
- забезпечити туристичну галузь висококваліфікованими спеціалістами.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є опрацювання дієвого механізму впровадження інноваційних стратегій розвитку сільського зеленого туризму, що сприятимуть підвищенню його ефективності на засадах диверсифікації господарської діяльності аграрних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ. К.: НІСД, 2015. 92 с.
2. Стратегія розвитку Волинської області до 2020 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-na-period-do-2020-roku/>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Департаменту інфраструктури та туризму Волинської облдержадміністрації. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua/news/yak-rozvivali-turizm-na-volini-v-ramkakh-regionalnoyi-programi>
5. Литвин І. В., Нек М. О. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Регіональна економіка. 2013. №2 (68). С. 81–88.
6. Могильник Л. П. Правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні та досвід зарубіжних країн. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування. Київ, 2011. Вип. 163. Ч. 1. С. 86–89.
7. Андреева Н., Нездоймінов С., Дишловий І. Сучасна організація аграрного туризму в Україні як перспективний напрямок розвитку сільських територій. Економіст. 2011. №7 (297). С. 25–28.
8. Стратегія розвитку Волинської області до 2020 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-na-period-do-2020-roku/>
9. Пінчук Т. А. Розвиток та ефективність туристичних послуг аграрних підприємств регіону. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.00.04 / Пінчук Тетяна Анатоліївна. Херсон, 2007. 217 с.
10. Панюк Т., Лукомська О. Аналіз туристичної галузі України в контексті розвитку сільського зеленого туризму. Вісник Приазовського державного технічного університету, 2016. №2(31). С. 78–85.
11. Гловацька В. В. Розвиток підприємництва в системі становлення сільського (зеленого) туризму. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.00.04 / Гловацька Валентина Василівна. Івано-Франківськ, 2008. 188 с.
12. Матвійчук Л. Ю. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід : монографія / Л. Ю. Матвійчук, І. В. Тищук – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2017 р. – 260 с.

Рецензент д.е.н., професор Матвійчук Л. Ю.